

- форма Д. скл. мн. л. назоўнікаў м. р. і н. р. з канчаткам *-ам* (*-ям*): *лясám, нажсáм, паля́м*;
- форма М. скл. мн. л. назоўнікаў м. р. і н. р. з канчаткам *-ах* (*-ях*): *у дама́х, у гарада́х, у паля́х*;
- ужыванне дзеяслова *ёсць*;
- формы дзеясловаў 1-й асобы мн. л. з націскам на канчатку *-ом* (*-ём*): *вязём, ідзём, бяро́м*;
- формы дзеясловаў 2-й асобы мн. л. загаднага ладу на *-ыце* (*-іце*): *бяры́це, нясі́це, вязі́це*;
- формы будучага складанага часу з дзеясловам *буду*: *бу́ду рабі́ць, бу́ду хадзі́ць, бу́ду чыта́ць*;
- супадзенне формаў Р. скл. і В. скл. у назоўнікаў мн. л., якія абазначаюць назвы жывых істот: *пагна́ць каро́ў, лаві́ць мышэ́й*;
- супадзенне формаў Н. скл. і В. скл. у словах, што абазначаюць неадушаўлёныя прадметы: *зрабі́ў стол, знайшо́ў грыб*;
- ужыванне традыцыйнай народнай лексікі: *пўня, кут, ла́пнік, бульба, дзірва́н* і інш.

Такім чынам, сучасная беларуская літаратурная мова ў пачатковы перыяд свайго фарміравання цалкам абапіралася на структуру тых народных гаворак, у якіх аб'ядналіся найбольш агульныя і пашыраныя рысы буйнейшых дыялектных адзінак – паўднёва-заходняга і паўночна-ўсходняга дыялектаў.

Гэта абумовіла дваісты характар нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы і ў пэўнай ступені тлумачыць шматлікія ваганні пры выбары яе асобных нормаў.

Літаратурная мова ўспрыняла ў якасці нормаў тыя рэгіянальныя асаблівасці цэнтральных гаворак, якія характэрныя для большасці астатніх беларускіх гаворак або для аднаго з дыялектаў. Па-за нормамі літаратурнай мовы засталіся ў асноўным тыя дыялектныя рысы, што з'яўляюцца вузкарэгіянальнымі або невядомымі цэнтральным беларускім гаворкам.

1.8. Функцыянальна-стылявая дыферэнцыяцыя беларускай літаратурнай мовы

Выкарыстанне літаратурнай мовы ў розных сферах чалавечых зносін абумовіла фарміраванне ў ёй некалькіх функцыянальных стыляў. Кожны з іх вылучаецца пэўным наборам моўных сродкаў і іх выкарыстаннем у залежнасці ад задач камунікацыі ў канкрэтнай сферы. Такім чынам, літаратурная мова ўяўляе сабой сістэму функцыянальных стыляў.

Функцыянальны стыль – форма грамадскага выкарыстання мовы. Вусная разнавіднасць літаратурнай мовы прадстаўлена адным стылем – гутарковым, а пісьмовая – чатырма: навуковым, публіцыстычным, афіцыйным, мастацкім (пры традыцыйным падыходзе).

І. Гутарковы стыль выкарыстоўваецца ў паўсядзённым жыцці па-за сферамі прафесійнай і грамадскай дзейнасці чалавека.

Характэрныя рысы:

- размоўная лексіка;
 - эліптычныя сказы (максімальна скарачаныя выказванні, у якіх апускаюцца некаторыя словы);
 - усечаныя формы слоў (*Пал Саныч* замест *Павел Аляксандравіч*), пазамоўныя сродкі (гучнасць, паўзы, мадуляцый голасу, міміка, жэсты) і інш.
- У пісьмовай форме гутарковы стыль ужываецца пераважна ў маўленні персанажаў мастацкіх твораў.

II. Навуковы стыль выкарыстоўваецца ў сферы навукі, тэхнікі і адукацыі для абгрунтавання навуковых ідэй, тэорый, гіпотэз, для тлумачэння дасягненняў навукі і тэхнікі, забеспячэння навучальнага працэсу.

Асноўныя віды тэкстаў:

- манаграфіі;
- дысертацыі;
- артыкулы;
- лекцыі на навуковыя тэмы;
- энцыклапедыі;
- падручнікі;
- дапаможнікі і інш.

Характэрныя рысы:

- дакладнасць;
- лагічнасць;
- доказнасць фармулёвак;
- абстрактная лексіка;
- спецыяльныя тэрміны;
- кніжныя словы і звароты;
- запазычаныя;
- складаныя сказы;
- адасобленыя члены сказа;
- пабочныя словы і інш.

III. Публіцыстычны стыль выкарыстоўваецца ў сферы грамадска-палітычнага жыцця для інфармавання грамадзян пра сацыяльна важныя справы і для ўздзеяння на свядомасць і пачуцці людзей.

Асноўныя віды тэкстаў:

- перыядычныя выданні;
- публічныя прамовы;
- даклады і лекцыі на грамадска-палітычныя тэмы.

Характэрныя рысы:

- эмацыянальнасць;
- узнёсласць маўлення;
- грамадска-палітычная лексіка;
- запазычаныя словы;
- вобразныя словы і выразы;
- фраземы;
- прастамоўныя і дыялектныя словы;
- жарганізмы;
- рытарычныя пытанні;
- паўторы і г.д.

IV. Афіцыйны стыль – выкарыстоўваецца ў афіцыйных зносінах для рэгулявання знешніх і ўнутрыдзяржаўных афіцыйных адносін.

Асноўныя віды тэкстаў:

- законы;
- пастановы;
- указы;
- дагаворы;

- пратаколы;
- рэзалюцыі;
- дыпламатычныя ноты;
- камюніке;
- справаздачы;
- даведкі;
- распіскі;
- заявы і інш.

Характэрныя рысы:

- сцісласць выкладу матэрыялу;
- строгая дакладнасць падачы інфармацыі;
- сухасць і бясстраснасць маўлення;
- традыцыйныя і канцылярскія выразы;
- фармулёўкі;
- спецыяльныя тэрміны;
- сінтаксічныя штампы.

В. Традыцыйна ў сістэму функцыянальных стыляў даследчыкі ўключаюць і *мастацкі стыль*, або *стыль мастацкай літаратуры*. Аднак апошнім часам шэраг навукоўцаў кваліфікуюць яго як своеасаблівую форму літаратурнай мовы.

Мастацкая літаратура ў грамадстве выконвае не толькі камунікатыўную, але і эстэтычную функцыю, якая рэалізуецца ў творы моўнымі сродкамі ўсіх функцыянальных стыляў, нават пазалітаратурнымі (дыялектызмы, жарганізмы, вульгарызмы, прастамоўныя і іншыя словы). Такім чынам, мова мастацкай літаратуры ў адрозненне ад функцыянальных стыляў уяўляе сабой незамкнёную, адкрытую сістэму, а таму можа разглядацца як своеасаблівая форма існавання літаратурнай мовы.

1.9. Беларуская літаратурная мова на сучасным этапе

У другой палове 1980-х гг. прыметна ўзрасла цікавасць беларусаў да роднай мовы. Грамадская актыўнасць жыхароў краіны па захаванні і развіцці свайго нацыянальнага скарбу была падтрымана на дзяржаўным узроўні. У выніку ў канцы XX – пачатку XXI ст. нацыянальная мова беларускага народа атрымала важную заканадаўчую падтрымку: 26 студзеня 1990 г. быў прыняты *Закон “Аб мовах у Беларускай ССР”*, які зацвердзіў беларускую мову дзяржаўнай мовай краіны. Гэта садзейнічала істотнаму пашырэнню сферы яе ўжывання і актыўнаму развіццю.

Зараз дзяржаўнымі мовамі ў нашай шматнацыянальнай краіне з’яўляюцца беларуская і руская мовы як найбольш пашыраныя і зразумелыя абсалютнай большасці жыхароў. Такі статус іх замацаваны ў артыкуле 17 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь і ў Законе “Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь”, зацверджаным Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 187-З ад 13 ліпеня 1998 г. Удакладненне артыкула Канстытуцыі і адпаведнага Закона аб дзяржаўнай мове было ажыццёўлена па выніках агульнанацыянальнага рэферэндуму 1995 г.

Сёння беларуская літаратурная мова – высокаразвітая мова, якая здольная паспяхова забяспечваць усе камунікатыўныя, інфармацыйныя і культурныя патрэбы грамадзян Рэспублікі Беларусь. Яна з’яўляецца сімвалам